

UNDERHÅLLS- OCH ÅTGÄRDSPROGRAM

STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM 2012 – DNR 2012:031

Häverö-Edebo hembygdsförening

Häverö-Edebo hembygdsförening
Häverö socken
Norrtälje kommun
Uppland
2012

Hedvig Bellberg

SAMMANFATTNING

Hembygdsgårdarna är betydelsefulla förmedlare av lokala byggnadstraditioner. Oavsett ålder, om gårdarna utgörs av en samling byggnader från socknens alla hörn eller står på ursprunglig plats, har de i många fall behållit en ålderdomlig och ursprunglig prägel. I egenskap av tillgänglig plats för allmänheten utgör dessutom hembygdsgårdarna för många en viktig mötesplats och inspirationskälla med tydlig närvaro av historien.

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är en ambition att bidra till skapandet av en varaktig grund för Stockholms läns hembygdsgårdars bevarande och fortlevnad. Genom att producera ett effektivt verktyg för underhållet av landskapets hembygdsgårdar, är avsikten att underlätta för framtida insatser och samarbeten. Förhoppningen är också att ökad uppmärksamhet skall leda till ett ökat intresse bland såväl allmänheten som berörda organisationer och myndigheter.

Föreliggande underhålls- och åtgärdsprogram har tagits fram i samarbete mellan Länsmuseet Gävleborg och Gästrike-Hälsinge hembygdsförbund genom finansiering av Landstingets TRU-nämnd (Tillväxt och regional Utveckling). Projektledare inom Stockholms län är Stockholms läns museum och samarbetspartners är Stockholms läns hembygdsförbund och Stockholms läns hembygdsföreningar. Projektet drivs genom finansiering av kulturmiljövårdsbidrag förmedlat av Länsstyrelsen i Stockholms län.

Ansvarig för utformningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet är Ulrika Olsson, antikvarie och projektledare vid Länsmuseet Gävleborg. Modifieringar för anpassning till Stockholms län har utförts av Hedvig Bellberg, bebyggelseantikvarie och projektledare vid Stockholms läns museum.

Fältarbetet och slutförandet av programmet samt fotografering har utförts av Hedvig Bellberg. Projektet påbörjades under 2011 då 10 av Stockholms läns hembygdsgårdar utrustades med var sitt program. Projektet fortsatte under 2012 då program upprättades för ytterligare 20 av Stockholms läns hembygdsgårdar.

Med förhoppningen att byggnaderna får fortsätta att inspirera och berätta sin historia under en lång tid framöver önskas ni lycka till med det fortsatta arbetet med ert underhålls- och åtgärdsprogram.

Hedvig Bellberg

Stockholm 2012-11-30

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING

Del 1

1.1	INLEDNING	3
1.1.1	Syfte	3
1.1.2	Omfattning och avgränsningar	3
1.1.3	Revidering och utökning	4
1.1.4	Gällande lagstiftning	5
1.1.5	Fastighetsuppgifter och försäkringar	6
1.1.6	Hembygdsföreningens målsättning och hembygdsgårdens användning	6
1.2	KÄLLOR	7
1.3	HEMBYGDSFÖRENINGENS HISTORIK	7
1.4	KULTURHISTORISK BETYDELSE	8

Del 2

2.1	BYGGNADSinVENTERING	9
2.1.1	Begrepp och definitioner	9
2.1.2	Situationsplan	9
2.2	BYGGNADSBESKRIVNING	13
2.2.1	Begrepp och definitioner	13
2.2.2	Byggnad 1 Parstugan	13
2.2.3	Byggnad 2 Gillestugan/Bagarstugan	14
2.2.4	Byggnad 3 Spannmålsboden	14
2.2.5	Byggnad 4 Ängsladan	14
2.2.6	Byggnad 5 Tröskladan	15
2.2.7	Byggnad 6 Vitstugan	15
2.2.8	Byggnad 7 Logen & Ladugården	15
2.2.9	Byggnad 8 Linbastun	16
2.2.10	Byggnad 9 Smedjan	16

Del 3

3.1	SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG	17
3.1.1	Begrepp och definitioner	17
3.1.2	Byggnad 1 Parstugan	18
3.1.3	Byggnad 2 Gillestugan/Bagarstugan	19
3.1.4	Byggnad 3 Spannmålsboden	20
3.1.5	Byggnad 4 Ängsladan	21
3.1.6	Byggnad 5 Tröskladan	22
3.1.7	Byggnad 6 Vitstugan	23
3.1.8	Byggnad 7 Logen & Ladugården	24
3.1.9	Byggnad 8 Linbastun	25
3.1.10	Byggnad 9 Smedjan	26
3.2	GENOMFÖRANDE	27
3.2.1	Checklista	27
3.2.2	Åtgärdslista	27
3.2.3	Check- och åtgärdslistornas tillämpning	28
3.3	UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD	29
3.3.1	Rådgivning	29
3.3.2	Projektering	29
3.3.3	Finansiering	29

1.1 INLEDNING

1.1.1 Syfte

Huvudsyftet med detta underhålls- och åtgärdsprogram är att hembygdsföreningen skall få ett användbart och effektivt verktyg för bevarandet av sina byggnader. Med programmet blir det lätt att överblicka, planera och kostnadsberäkna kommande vård och underhåll och genom dokumentationen av utförda arbeten skapas ett värdefullt referensmaterial för framtiden.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall användas för årlig kontroll enligt medföljande checklista för att kartlägga eventuella skador och underhållsbehov. När åtgärd av en skada eller normalt underhåll bedömts krävas noteras detta i programmets åtgärdslista. På detta sätt sammanställs byggnadernas behov lättöverskådligt och planeringen av arbetet kan göras. Syftet med programmet är således också att skapa utrymme för genomtänkta åtgärder med lämpliga material och metoder, i samarbete med kunniga hantverkare och antikvariska myndigheter.

Ett tredje syfte är att uppmärksamma hembygdsgårdarna och bidra till att skapa en varaktig grund för deras fortlevnad.

Tillämpningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet kan bildligt talat jämföras med en trestegsraket. I ett första steg framställs ett program för den specifika hembygdsgården av Stockholms läns museum. I detta ingår en skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag. I nästa steg används programmet för kontinuerliga kontroller av hembygdsgårdens byggnader, vilka ligger till grund för planeringen av framtida åtgärder. Detta arbete utförs av hembygdsföreningen. Det tredje och sista steget är utförandet av åtgärderna. Detta görs av anlitade hantverkare eller av hembygdsföreningen själv.

Skadeinventeringen som utförs av läns museet, är en engångsinsats med avsikt att fungera som utgångspunkt för föreningens fortsatta arbete på egen hand. Programmet skall även fungera som referensmaterial vid myndighetskontakter samt upplysa om gällande lagstiftning med mera. Det är väsentligt att programmet behåller sin ursprungliga struktur för att förbli begränsat och lättanvänt. Av den anledningen skall inte dokument infogas som inte är av betydelse för programmet.

Ett exemplar av underhålls- och åtgärdsprogrammet skall finnas hos Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län. Detta för att öka medvetenheten om hembygdsgårdarnas behov samt underlätta kommunikationen och tillhandahålla ett väl genomarbetat underlag för beslut.

1.1.2 Omfattning och avgränsningar

Underhålls- och åtgärdsprogrammet är avsett att tillämpas på hembygdsgårdens byggnader och deras fasta inredning. Lösa inventarier och tillhörande mark berörs därför inte av programmet. Samtliga byggnader som tillhör hembygdsföreningen vid besiktningstillfället ingår liksom tillkomna byggnader vid framtida revideringar.

Programmet inriktar sig på skador och behov av teknisk art och utelämnar därför närmare studier av kultur- och stilhistorik. Programmet är också direkt kopplat till en specifik

hembygdsgård och ställs inte i relation till andra hembygdsgårdar. Närmare analyser av byggnadernas ålder, historia och tidigare utseende utelämnas likaså.

Besiktningen av byggnaderna görs okulärt, vilket gör att dolda konstruktioner såsom panelklätt timmer, inbyggda takkonstruktioner och dolda installationer inte redovisas. Detta kräver omfattande undersökningar och görs i samband med eventuella åtgärder. Reservation för framtida skador måste således lämnas, liksom framtida naturligt slitage som inte redovisas. Med hjälp av *Checklistan* skall dock föreningen själv kunna upptäcka skador och behov innan akuta åtgärder blir nödvändiga. Återkommande revideringar av programmet krävs likaså för att programmet skall förbli aktuellt. Plan för revidering presenteras under kapitel 1.1.3.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall inte fungera som underlag för projektering av planerade arbeten. Avsikten är att programmet skall användas för att upptäcka skador och behov vilka därefter projekteras och åtgärdas. Åtgärdsförslagen i skadeinventeringen skall tolkas som direktiv vilka kräver ytterligare undersökningar när arbetet väl skall utföras. Dessa avgränsningar måste finnas då programmet skall förbli aktuellt över en längre tid. Skador och behov förändras med tiden och kan därför kräva olika åtgärder beroende på när arbetet utförs. Av den anledningen måste alla arbeten föregås av en projektering med en undersökning av den aktuella skadan och förslag på vidare åtgärder.

1.1.3 Revidering och utökning

För att hålla underhålls- och åtgärdsprogrammet aktuellt under lång tid måste återkommande revideringar göras. Revidering av enskilda delar av programmet skall göras då betydande förändringar skett. Exempel på sådana förändringar kan vara tillkomsten av ytterligare en byggnad, avförandet av en befintlig byggnad genom brand eller försäljning, ombyggnad, nya funktioner i byggnaderna, förändringar i gällande lagtexter, förändringar i hembygdsföreningens användning och målsättning med mera.

Om inga betydande förändringar sker skall underhålls- och åtgärdsprogrammet revideras av en antikvarie eller någon med antikvarisk kompetens vart 10:e år. Revideringen omfattar då i huvudsak programmets del 3 med dess skadeinventering och tillhörande åtgärdsförslag. Övriga delar av programmet skall studeras och uppdateras i de avseenden som kräver det. Avsikten är dock inte att programmet skall arbetas om, utan fortsätta att fungera i sin grundutformning med nödvändiga förändringar. Ifyllda check- och åtgärdslistor skall behållas som referensmaterial vid framtida arbetsinsatser.

Om en utökning av programmet blir aktuell skall de nytillkomna delarna följa programmets grundstruktur. I samband med detta bör Stockholms läns museum eller annan antikvarisk expertis kontaktas för att hjälpa till med byggnadsinventeringen och byggnadsbeskrivningen, samt eventuell skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag.

När en revidering är genomförd skall följande tabell fyllas i med *Datum, Revideringen eller utökningens omfattning* samt signeras av *Ansvarig*. Kopior av de sidor revideringen omfattar skall sedan skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län.

Datum	Revidering eller utökning omfattar	Ansvarig

1.1.4 Gällande lagstiftning

En mängd lagar och förordningar reglerar Sveriges bebyggelse och dess omkringliggande marker. I lagarna ryms även bestämmelser för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer eller områden. Lagar och förordningar som är av vikt att känna till för hembygdsföreningarnas verksamhet följer nedan.

Plan- och bygglagen

All befintlig bebyggelse i Sverige berörs av *Plan- och bygglagen*, PBL, som regleras av kommunernas byggnadsnämnder. För en rad byggåtgärder krävs särskilt tillstånd, bygglov, som omfattar lokalisering, yttre utformning och användning. Tekniska egenskaper som inte kräver bygglov behandlas i samband med en bygganmälan. Det är viktigt att undersöka om bygglov eller bygganmälan behöver göras, varför kommunen bör kontaktas vid åtgärder på eller förändringar av en byggnad.

I PBL:s 8 kap. *Krav på byggnader m.m.* finns flera paragrafer som bland annat behandlar äldre kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Normalt berörs hembygdsgårdarna alltid av 13§ såsom kulturhistoriskt särskilt värdefulla, men givetvis även av de övriga.

13§ En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

14§ Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4§ i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17§ Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att hänsyn tas till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Lag om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.

I andra kapitlet i *Lagen om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.*, BVL, behandlas nio tekniska egenskapskrav. Dessa gäller byggnader som ska uppföras eller befintlig bebyggelse som ska ändras. Bland kraven ryms bl.a. *bärförmåga, stadga och beständighet och lämplighet för avsett ändamål*. Som andra punkt finns *säkerhet i händelse av brand*. Punkten rymmer allt från utrymningssäkerhet och skydd mot brands uppkomst till skydd mot brandspridning mellan byggnader och räddningspersonalens säkerhet. De tekniska

egenskapskraven skall iakttas med beaktande av de varsamhetskrav som finns i 8 kap. PBL. Detta innebär att för äldre kulturhistorisk värdefull bebyggelse ska kraven uppfyllas men det kan ske med hänsyn till kraven på varsamhet.

Kulturminneslagen

I *Kulturminneslagen*, KML, finns bestämmelser om ortnamn, fornminnen, byggnadsminnen, kyrkor samt om utförsel och återlämnandet av kulturföremål. Det är länsstyrelsen som har tillsyn över kulturminnesvården i länet medan Riksantikvarieämbetet har överinseende över kulturminnesvården i landet.

I 3 kap. behandlas byggnadsminnen:

1§ En byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde får förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde.

I samband med byggnadsminnesförklaringen upprättar länsstyrelsen skyddsbestämmelser för att ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

1.1.5 Fastighetsuppgifter och försäkringar

Häverö-Edebo hembygdsförening i Häverödal, Hallstavik.
Fastighetsbeteckningen för hembygdsgården är Gottsta 2:57.
Adressen är Hantverkarsvägen 17, 763 43 Hallstavik.

Parstugan och Gillestugan/Bagarstugan har försäkringskategori 1, övriga byggnader har kategori 2. Föreningen ämnar uppgradera Dragonbostället till att ingå i kategori 1 i år, 2013.

1.1.6 Hembygdsföreningens målsättning och hembygdsgårdens användning

Häverö-Edebo föreningsuppgift är att förvalta, underhålla och visa de hus och föremål som har anförtröts föreningen och sprida kunskap till nuvarande och kommande generationer i första hand om det förindustriella samhället på orten. I arbetet ingår även bevakning av fornlämningar och äldre kultur- och naturstrukturer samt att vara en remissinstans åt myndigheter.

Häverö-Edebo hembygdsförening har till uppgift att giva åt nuvarande och kommande släkten en åskådlig bild av huru livet gestaltade sig i bygden under gångna tider.

I ovannämnda syfte samlar och vårdar föreningen allt som kan åskådliggöras, såväl den materiella som den andliga odlingen i bygden. Sålunda vill föreningen söka skydda och vårda fasta fornlämningar, gamla byggnader och märkliga naturminnen m.m. inom bygden. Föreningen vill avteckna och uppteckna, tillse och vårda de kulturminnen av olika slag som finns inom föreningens verksamhetsområde. Till föreningens arkiv insamla och förvara anteckningar och seder och bruk, gamla redskaps användning, uppteckningar av sägner,

sagor, ordspråk, rim, m.m. Likaså bandinspelningar av äldre personer, gamla handlingar, kartor, vyer, m.m. som är ägnat belysa bygdens historia.

Föreningen firar Nationaldagen, Midsommarfirandet, och tillsammans med Häverö Folkdanslag en spelmansstämma och har museet öppet i juli månad för olika teman. Dessutom ordnar föreningen årligen en heldags bussresa till olika kulturella platser. Föreningen har även i viss mån berättaraftnar i bagarstugan.

1.2 KÄLLOR

- Allmänna uppgifter om hembygdsföreningen har sammanställts av Hedvig Bellberg, med stöd av hembygdsföreningens uppgifter. Situationsplan har hämtats från FMIS, Riksantikvarieämbetet 2012-11-30 (kapitel 2.1.2).
- Uppgifter om hembygdsföreningens fastigheter, försäkringar samt föreningens användning av och målsättning med hembygdsgården är sammanställda av hembygdsföreningen genom Carl-Gerhard Wennerberg för föreningen (kapitel 1.1.5, 1.1.6, 1.3).
- Samtliga bilder är tagna av Hedvig Bellberg, Stockholms läns museum under 2012 och finns registrerade i museets arkiv (kapitel 2.1.2 samt försättsblad).

1.3 HEMBYGDSFÖRENINGENS HISTORIK

Historik för byggnaderna på hembygdsgården:

1 Parstuga (huvudbyggnad) i dag museum, stod ursprungen i Gråska, Edebo, ca 100m N om Koövägskälet på "gamla" vägen upp till Harg-Östhammar. Rester av grunden syns fortfarande. Byggnadsår för byggnaden är 1850 och den flyttades till hembygdsgården 1930.

2 "Gillestuga" Bagarstuga fr. Edebo Prästgård, är idag arkiv, mötesplats, kök och på övre våningen finns utställning fr. Ronöholms skola. Bagarstugan är från 1870, och flyttad till gården 1954.

3 Spannmålsboden, Spannmålsmagasin från Ytterby Häverö, är museum, förvaring av gamla stockbåtar, saltkar m.m. och stol-bordförråd. Byggnadsåret är 1830 och den är flyttad till gården 1945.

4 Ängslada, från Norrtorp Edebo, museum g.la snickarverktyg och träsvärv. Även bänkförråd. Byggt 1850, hitflyttad 1944.

5 Trösklada "Parloge" från Burvik Knutby, skänkt av Baron Carl Beck-Friis på Hargs Bruk. Museum och bänkförråd. Byggt 1800, hitflyttad 1974.

6 Dragonboställe från Väst-Gribby, Edebo "Vitstugan". Nr. 86 av 3:e Roslagens Skvadron av Livgardets Dragoner. Skänkt av syskonen Emy, Karl, Fritz och Hjalmar Mattsson Väst-Gribby, Edebo. Museum. Vitstugan låg ca 1km S om Edebo Kyrka vid sidan om vägen (76) och dess ladugård på höger sida om vägen. Sist bodde systrarna Hulda och Hilma Karlsson där. De flyttade därifrån 10 jan. 1968 till pensionärshemmet i Edebo, med en viss bävan. Syskonen var albinos, Hulda mycket kraftig, Hilma däremot var lång och smal. Hilma var den som gjorde alla ärenden, handlade och uträttade postärenden. Hulda, Kristina var född 18-3-1891 och dog 1-1-1970. Hilma var född 21-12-1892 och dog 25-2-1976. Att åka bil var för

dem en stor och lite "läskig" upplevelse. Hulda längtade tillbaka till Vitstugan och hönsen som de haft där i ladugården, men tyckte ändå om att ha rinnande vatten och VC. Systrarna var väl världsorienterade, de hörde dagligen med stor nit på radion och läste Östhammars Tidningen. Det var inget fel på intelligensen och de var väldigt snälla. De kom ursprungligen från Sättra i Edebo. Alla som tjänstgjorde som dragoner fick efternamnet Grybb. År 1886 upphörde denna dragontjänst. Dragonstället är från år 1800 och flyttades till hembygdsgården 1979.

7 Loge-ladugård från Hallsta by Häverö museum, fungerar som förråd och verkstad. Ladugården låg i Hallstaviks Centrum, mellan idag Coop och Folkets Hus. Logen-ladugården är från 1860 och hitflyttad 1949.

8 Linbasta från Hammarby Edebo. Skänkt av hemmansägare Erik Hellgren, bastan låg ca 200 m N om ladugården i kanten av backen. Linbastan är från 1870 och hitflyttad 1969, då den gamla bastan blivit "påtänd" av ungdom på hembygdsgården.

9 Smedjan från Gillberga by Edebo. Skänkt av Hemmansägare Sture Hansson. Museum, smedjan är från 1790 och hitflyttas 1950.

1.4 KULTURHISTORISK BETYDELSE

Hembygdsrörelsen har en viktig historia i det moderna svenska samhället. Som en motvikt till det växande industrisamhället började intresset för den traditionella allmogekulturen att växa sig stark under slutet av 1800-talet. Friluftsmuseer skapades med Skansen i spetsen och på landsbygden startades de hembygdsföreningar som i förlängningen skulle bilda Samfundet för hembygdsvård 1916. Den stora uppgiften då var att rädda allmogens byggnader och föremål vilket resulterat i stora samlingar med omfattande kulturvärden runt om i landet. Det medvetna insamlandet från hemsocknen har medfört att det idag finns byggnader, föremål och arkiv hos hembygdsföreningarna med mycket stora värden för den lokala historien. I ett nationellt perspektiv utgör de också en viktig grund för jämförelser, kartläggning och forskning. Med sin goda tillgänglighet utgör de populära platser för midsommarfirande, skolbesök, marknader och andra arrangemang, och som förmedlare av lokala byggnadstraditioner en kunskaps- och inspirationskälla för allmänheten.

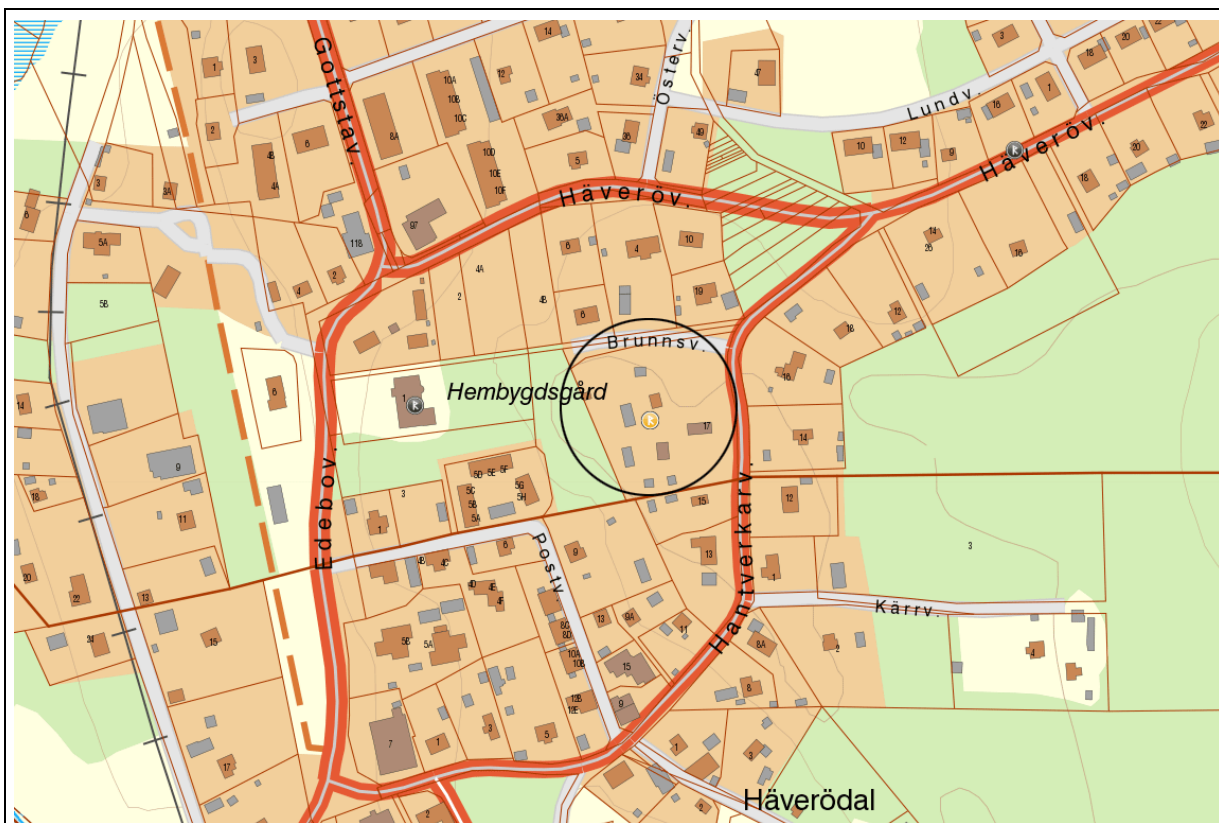
Häverö-Edebo hembygdsförening ligger i en lantlig trakt, men med det mindre samhället tätt inpå gårdstunet. Trots samhällets närvaro upplevs miljön fri och omfångsrik och byggnaderna är fint spridda över området. Byggnaderna utgörs av vårdade äldre bruksbyggnader och boendemiljöer.

2.1 BYGGNADSINVENTERING

2.1.1 Begrepp och definitioner

Byggnadsinventeringen redovisar översiktligt vilka byggnader som finns inom hembygdsgården. Situationsplanen visar byggnadernas placering och orientering enligt väderstrecken med norr uppåt i bild. Benämningen av byggnaderna är desamma som allmänt brukas inom hembygdsföreningen. Byggnader ägda av föreningen men placerade utanför hembygdsgården redovisas i text och bild och om möjligt även i situationsplanen.

2.1.2 Situationsplan

Nr	Byggnad - funktion förr och nu	Foto
1	PARSTUGAN I parstugan, som kommer från Gråska Edebo och uppfördes på 1850-talet, finns ett hembygdsmuseum samt utställning med bygdens föremål. Byggnaden flyttades till platsen 1930. I byggnadens nedervåning finns ett väggmålari som liknar det som finns i mangårdsbyggnaden på Kista hembygdsgård.	

2	GILLESTUGAN/BAGARSTUGAN I gillestugan finns kök och samlingslokal. Huset var tidigare bagarstuga, och stod på Edebo prästgård sedan 1870-talet. Huset flyttades till platsen 1954.	
3	SPANNMÅLSBODEN Spannmålsboden har traditionell inredning. Den kommer från Ytterby Häverö och är från 1830-talet. Boden flyttades till platsen 1945.	
4	ÄNGSLADAN Ängsladan har lite av en verkstadskaraktär, med många träslöjdsverktyg. Den kommer från Norrtorp Edebo och uppfördes kring 1900 och flyttades till platsen 1944.	

5	TRÖSKLADAN I tröskladan finns utställning av historiska åkdon bl.a. Byggnaden kommer från Burvik Knutby och är från 1800-talets början. Den flyttades till platsen 1974.	
6	VITSTUGAN Vitstugan var bostad åt två systrar. Stugan stod tidigare 1 km söder om Edebo kyrka. Byggnaden flyttades till platsen 1960–70-talet och är inredd som ett hem.	
7	LOGEN & LADUGÅRDEN Byggnaden kommer från Hallsta by Häverö och är från 1860-talet. Den kom till platsen 1949 och hyser äldre föremål.	

8	LINBASTUN Linbastun kommer från Hammarby Edebo och är från 1870-talet. Den flyttades till platsen 1969. Inredningen är traditionell.	
9	SMEDJAN Smedjan kommer från Gillberga Edebo och är ursprungligen uppförd på 1790-talet. Den flyttades till platsen 1950. Smedjan har en traditionell inredning.	

2.2 BYGGNADSBESKRIVNING

2.2.1 Begrepp och definitioner

Byggnadsbeskrivningen är uppdelad under sju rubriker med syfte att ge kunskap om byggnadens olika delar med avseende på material, uppbyggnad och funktion för den följande skadeinventeringen.

<i>Plan</i>	beskriver byggnadens planlösning.
<i>Konstruktion</i>	omfattar byggnadens bärande delar såsom grund, stomme, bjälklag, takkonstruktion och murstock.
<i>Exteriör</i>	omfattar byggnadens utvändiga delar såsom tak, vindskivor, panel, fönster, dörrar, förstukvist med mera.
<i>Interiör</i>	omfattar byggnadens fast inredda delar såsom golv, tak, lister, fönster, dörrar, trappor, eldstäder, tapeter, väggmåleri med mera.
<i>Installationer</i>	omfattar byggnadens fasta installationer såsom el, värme, vatten och avlopp men även säkerhetsinstallationer som brand- och inbrottsskydd.
<i>Klimat</i>	beskriver ventilationen i byggnaden samt dess eventuella klimatreglerande utrustning utöver värmesystemet.
<i>Tillgänglighet</i>	berättar om eventuella hinder för rörelsehindrade och synskadade att komma in i byggnaden.

2.2.2 Byggnad 1 Parstugan

	Beskrivning
Plan	Parstuga med inredd vindsvåning
Konstruktion	Hög murad stengrund av mestadels granit, liggtimmerkonstruktion, murstock sadeltak med kupor
Exteriör	Rödfärgad bred locklistpanel, röda knutlådor, plåtklädd skorstenspipa, vitmålad snickarglädje på verandan, enkupigt tegel på verandataket, tvåkupigt tegel på stora taket, trävindskivor och vattbrädor samt taknock, plåthängrännor två mot norr och två mot söder, fönsteröppningar med två lufter med en korsande mittpost och tre rutor i varje luft i nedervåningen, i övervåningen två mindre lufter med två rutor vardera, vita bågar, karmar och foder
Interiör	Målade vävspända tapeter i nedervåningen, spisar, skurgolv, bröstningar, breda brädor i innertaket, takkonstruktion med ryggås och sidoåsar, utställning i nedervåningen, ett inbyggt rum på vinden med vävsal samt utställning i två sidorum på vinden
Installationer	El för belysning
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Trappa om fyra steg

2.2.3 Byggnad 2 Gillestugan/Bagarstugan

	Beskrivning
Plan	Stuga med rum, kök och inredd vind
Konstruktion	Kallgrund med någon fog, liggtimmerkonstruktion, murstock, sadeltak
Exteriör	Rödfärgat liggtimmer, utskjutande knutskallar, enkupigt tegel, trävindskivor, vattbrädor och taknock, plåthängränna mot öster, putsad skorstenspipa, fönsteröppningar med två lufter med sex rutor vardera, vita fönsterbågar, karmar och foder
Interiör	Klädda väggar, klädda innertak på vinden samt smal brädfodring, isolerad vindslucka, ryggås och sidoåsar, 1700-talsbeslag på fönstren, linoleummatta i det modernt inredda köket, gammal spis
Installationer	Luftvärmepump, vatten, el för belysning, el-radiatorer
Klimat	Uppvärm/underhållsvärme
Tillgänglighet	Trappa om två steg samt tröskel, ledstång

2.2.4 Byggnad 3 Spannmålsboden

	Beskrivning
Plan	Kvadratisk bod med vind
Konstruktion	Kallgrund med hörnsten, liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Rödfärgat liggtimmer, små utskjutande knutskallar, tvåkupigt tegel mot söder och enkupigt mot norr, fina bandgångjärn på dörren, vit dörrkarm, trähängränna, fönster i röste med en luft och fyra rutor
Interiör	Ryggås och sidoåsar, dubbelt bräddinnertak, skötbåtar på vinden
Installationer	El för belysning
Klimat	Ouppvärmt/självdreg
Tillgänglighet	Sten och hög tröskel över syll

2.2.5 Byggnad 4 Ängsladan

	Beskrivning
Plan	Kvadratisk lada med full takhöjd
Konstruktion	Kallgrund, liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Tjärade rundade timmerstockar, små utskjutande knutskallar, rödfärgad dörr, enkupigt tegel, trävindskivor och vattbrädor, trätaknock, trålufts-fönster med tre rutor vardera, vita bågar och karmar, trärena foder
Interiör	Inredning i form av snickarbod, tätt brädgolv, kamin (ej skorsten), ryggås och sidoåsar
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt/självdreg
Tillgänglighet	Tröskel över syll

2.2.6 Byggnad 5 Tröskladan

	Beskrivning
Plan	Lada med full takhöjd
Konstruktion	Kallgrund av gråsten, liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Rödfärgade liggtimmerfasader, utskjutande knutskallar, två knutrader på långsidorna, röda vindskeivor och vattbrädor, halmtak med takryttare, portlader delat i fyra mot mitten av långsidan, öppet skjul mot norr med pulpettak
Interiör	Utställning med vagnar och redskap, två mellanväggar i timmer rafter i tak, halmtak synligt
Installationer	El för belysning och infravärmerör
Klimat	Ouppvärmt/självdreg/underhållsvärme
Tillgänglighet	Tröskel över syll

2.2.7 Byggnad 6 Vitstugan

	Beskrivning
Plan	Enkelstuga med råvind
Konstruktion	Sockel ej synlig (putsad), liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Reveterad fasad med grov spritputs i ljus kulör, putsade knutarhörn, putsad mittknut på baksidan, plåtfönsterbleck, enkupigt tegel, tegelskorstenspipa, plåthängrännor mot väster och öster, hängrännor i plåt, fönsteröppningar med två lufter med tre rutor vardera, bruna bågar och karmar, vita slätputsade foder
Interiör	Väggarna klädda med mönstrade tapeter, timmervägg synlig i farstu, brädgolv, vita bräddtak med synliga trärena bjälkar, spis med järnspis
Installationer	El för belysning, el-radiatorer
Klimat	Underhållsvärme/ouppvärt
Tillgänglighet	Låg stenplatta, ett steg

2.2.8 Byggnad 7 Logen & Ladugården

	Beskrivning
Plan	Loge och lada med vind
Konstruktion	Låg kallgrund av huggen gråsten, liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Rödfärgad liggtimmerfasad, utskjutande knutskallar, två tätsittande knutrader på långsidorna röda vindskeivor, gråa vattbrädor och taknock, enkupigt tegel, svarta portar på långsidorna, små skjul mot väster och norr med rödfärgat resvirke och pulpettak samt öppet med pulpettak, fönster med två lufter med sex rutor vardera i gavel
Interiör	Träinredning med synligt timmer och bjälklag, högre golv i logen, brädgolv, lager mot norr, loft och vind, ryggås och sidoåsar, bräddinnertak
Installationer	El för belysning
Klimat	Ouppvärmt/självdreg
Tillgänglighet	Ok via lider, trösklar via andra portar

2.2.9 Byggnad 8 Linbastun

	Beskrivning
Plan	Rektangulär med förmak
Konstruktion	Kallgrund, liggtimmerkonstruktion, resvirke mot öster, sadeltak
Exteriör	Dels rödfärgat liggtimmer, dels rödfärgat resvirke, knuthörn, enkupigt tegel, fönster mot öster med två lufter och två rutor, röda vindskivor, gråa vattbrädor och taknock
Interiör	Timmerväggar, bräddinnertak, åsar
Installationer	El för belysning
Klimat	Ouppvärmt/självdreg
Tillgänglighet	Tröskel över syll

2.2.10 Byggnad 9 Smedjan

	Beskrivning
Plan	Kvadratisk/lätt rektangulär
Konstruktion	Kallgrund, liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Rödfärgat liggtimmer, utskjutande knutskallar, rödfärgade vindskivor, gråa vattbrädor och taknock, enkupigt tegel, ljust slamad tegelskorsten, svarta portar, trähängre mot väster
Interiör	Timmerväggar, tegel- och stenedstad, sandgolv, ryggås och en sidoås mot väster, bräddinnertak
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt/självdreg
Tillgänglighet	Låg tröskel över syll

3.1 SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG

3.1.1 Begrepp och definitioner

Skadeinventeringen är utförd genom okulär besiktning av Stockholms läns museum med hjälp av *Checklistan*. Inventeringen är översiktlig och baseras på byggnadernas tillstånd vid besiktningstillfället. Avsikten är att skadeinventeringen skall ge en god överblick av byggnadernas tillstånd vid inventeringstillfället samt fungera som referensmaterial vid föreningens framtida kontroller. Skador till följd av naturligt slitage kommer att uppstå med tiden och kan av den anledningen inte redovisas i inventeringen. Avsikten är dock att dessa skall upptäckas i föreningens fortsatta användning av detta program.

Åtgärdsförslagen är kortfattade och skall främst ses som direktiv, inte som kompletta underlag för åtgärd. Varje åtgärd måste föregås av en ordentlig undersökning och åtgärdsbeskrivning, annars är risken att dolda skador inte uppmärksammas. I åtgärdsbeskrivningen ska även material och metoder framgå så att dessa blir de bäst lämpade för den aktuella byggnaden. En del åtgärder bör ske i samarbete med en antikvarie. Mindre skador såsom spruckna glastrutor, enstaka saknade panelbrädor, löst sittande trappsteg och liknande kan dock åtgärdas enligt åtgärdsförslaget. För byggnadsdelar som bedöms ha en mer omfattande skadebild än vad som är möjligt att iakttä okulärt kan också ytterligare undersökningar föreslås.

Till skillnad från byggnadsbeskrivningens uppdelning av byggnaden i sju rubriker under kapitel 2.2.1, utgår skadeinventeringen från endast fyra. Under rubriken *Övrigt* ingår här *Installationer*, *Klimat* och *Tillgänglighet*. Byggnadsbeskrivningens *Plan* utelämnas då detta är en beskrivning av byggnadens planlösning och inte en byggnadsdel. Rubrikerna *Konstruktion*, *Exteriör* och *Interiör* motsvarar rubrikerna i byggnadsbeskrivningen. Skadeinventeringens rubriker motsvarar i stort check- och åtgärdslistornas rubriker.

<i>Byggnadsdel</i>	berättar vilken del av byggnaden som avses under respektive rubrik. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Kondition</i>	beskriver vilket skick aktuell byggnadsdel befinner sig i. Här redovisas såväl normalt slitage som direkta skador.
<i>Åtgärd</i>	berättar vilket ingrepp som är aktuellt för att åtgärda eventuell skada, alternativt normalt underhåll. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Prioritet</i>	berättar hur angelägen åtgärden är. Motsvarande begrepp finns i åtgärdslistan.

Prioritet 1 avser akut åtgärd.

Prioritet 2 avser åtgärd inom 1-3 år.

Prioritet 3 avser åtgärd inom 3-5 år.

Prioritet Å avser återkommande årlig kontroll eller åtgärd.

3.1.2 Byggnad 1 Parstugan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Sydfasaden	Solbränd	Borstas och slamm	2-3
	Veranda, vindskivor	Naturligt slitage	Skrapas och målas	2-3
	Kupan, vindskivor	Som ovan	Som ovan	2-3
	Veranda, vattbrädor och nockbrädor	Som ovan, vattbräda mot väster dålig skarv	Tjärstryks, lagas	2-3
	Kupan, vattbrädor och nockbrädor	Naturligt slitage samt mossbeklädnad mot norr	Rensas och tjärstryks	2-3
	Taket	Mossbeklädnad mot norr	Som ovan	2-3
	Veranda, staketöverliggare	Naturligt slitage	Skrapas och målas	2
	Veranda	Rödfärgen	Vid nästa tillfälle välj förslagsvis falu ljusa rödfärg	3
	Kupan, fönster i söder	Renoveringsbehov	Bågar och karmar renoveras med linoljefärg och linoljekitt	2-3
	Övervåning, fönster i söder (mot väster och öster)	Fodren slitna	Skrapas och målas	2-3
	Nedervåning, fönster i söder, (mot väster och öster)	Kitt släppt	Använd linoljekitt	2
	Övriga fönster	Naturligt slitage	Ses över	3
	Hängränna i norr (mot öster)	Växtlighet i ränna	Rensas	Å
	Knutlåda nordvästra hörnet	Algpåväxt	Tvättas och slamm	1-2
Interiör	Trasmattor på golven	Ouppvärmt	Rullas undan på vintern, trasmattorna binder fukt från grunden	Å
	Innertak i nedervåning	Naturligt slitage	Vid behov fäst upp färgen, limfärga eller kalkfärga	3
	Fönster vid, mot öster	Något slitage	Slipas och målas	2-3
	Gullfibermaterial vind	-	Vid tillfälle kan gullfibern bytas ut mot ex.vis linmattor, ett bättre tätningsmaterial i gamla hus	3
Övrigt		-		

3.1.3 Byggnad 2 Gillestugan/Bagarstugan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Vattbrädor och taknock	Mossbeklädnad mot sydost samt på vattbräda mot norr motnock, vattbräda mot norr mot öster rötskadad i nederkant	Rensas samt kompletteras och tjärstryks	Å-2
	Västfasaden mot norr	Fåtal troliga angrepp av envis trägnagare	Kontrollera aktivitet, behandla med balsamterpentin och slamma	Å-1-2
	Norrfasaden mot mitten	Som ovan	Som ovan	Å-1-2
	Fönstersmyg fönster mot väster	Naturligt slitage	Skrapas och målas med linoljefärg	2-3
	Fönsterbågar uppe mot söder	Flagnar	Som ovan	2
	Sydfasaden	Solbrända ytor på fasaden	Slammas	2
	Ledstång, överliggare, entré	Naturligt slitage	Skrapas och målas	2
	Björk söder mot öster	Hänger över takfall	Beskärs något	Å
Interiör	Fönster vind, mot söder	Ohyra och smuts i fönsterkarm	Städas för att undvika och befästa skador	Å
Övrigt		-		

3.1.4 Byggnad 3 Spannmålsboden

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Vattbrädor och taknock	Torra	Tjärstryks	1-2
	Västfasaden	Naturligt slitage	Slammas	2
	Sydfasaden mot väster	6e stocken, ovansida, lutning så vattnet förs in i timmer	Ilusas samt slammas	1-2
	Hängränna norr	Barr och löv	Rensas samt tjärstryks	Å-2
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.5 Byggnad 4 Ängsladan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Vindskivor och taknock	Mossbeklädda	Borstas/rensas	Å
	Takfallen	Barr och löv	Borstas	Å
	Fönster mot öster	Naturligt slitage	Skrapas och målas med linoljefärg	2-3
	Fasad norr	Hög växtlighet	Håll borta från träfasad	Å
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.6 Byggnad 5 Tröskladan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Lilla taket, mot norr, vattbrädor och vindskivor	Mossbeklädnad	Rensas/borstas	Å
	Norrfasaden, upptill	Naturligt slitage	Slammas	2
	Västfasaden mot norr	Som ovan	Som ovan, ilusa alt. 4e stocken nedifrån	2
	Västsidan	Växtlighet	Håll nere och borta växter från fasad	Å
	Östfasaden t.h. om portlidret	Möjligt angrepp av envis trägnagare	Kontrollera aktivitet och behandla med balsamterpentin och slamma	Å-1-2
	Liten sten under syll sydfasaden mot väster	Ingen bärighet i sten, men skadar syll	Avlägsnas, slamma syll	1
Interiör	Inventarier, kärra/vagn samt i kuskåte på andra ekipaget i utställning mot norr	Möjliga angrepp av strimmig trägnagare i en med samt stycke att spänna för hästen med, samt sidor på sits	Behandlas med balsamterpentin	1
Övrigt		-		

3.1.7 Byggnad 6 Vitstugan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Skorstenen	Naturligt slitage i murbruk	Slammas	2
Exteriör	Vattbrädor söder övervägande mot norr	Mossbeklädda	Borstas och tjärstryks vid behov	1-2
	Träd mot norr	Grenverk hänger över vattbrädorna mot nordost	Beskärs	Å
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.8 Byggnad 7 Logen & Ladugården

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Hängrännor mot öster	Slut	Bytes	1-2
	Trappsteg på trall till logen	Trasigt steg	Lagas	1
	Norrfasaden	3 stocken nedifrån rötskadad	Slammas i konserverande syfte	1
	Kitt fönster väster	Något släpp	Skrapas och oljas, ev. komplettera med linoljekitt	2
	Västsidan mot norr	2a stocken nedifrån dålig vinkling	Huggs rent och slammas	1-2
	Vattbräda mot sydväst	Mossbeklädd	Rensas	Å
	Vattbräda i fästet mot taknock sydost	Spikar släppt	Spikas i	1-Å
Interiör	Fönster i snickeriet	Smuts	Rengörs för att förhindra skadebild	Å
Övrigt		-		

3.1.9 Byggnad 8 Linbastun

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		-		
Exteriör	Taknocken	Mossbeklädd	Rensas från mossa	1
	Granar och tallar nära huset mot öster och väster	Hänger över norra takfallet	Beskärs	Å
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.10 Byggnad 9 Smedjan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Skorstenen	Sönderfall	Restaureras	1-2
Exteriör	Tegelpannor östra takfallet	3e-4e varven nedifrån, 11e raden från söder, hållighet i 3e, 4e i olag	Komplettera med välliknande panna samt lägg till rätta	1
	Taknock och vindskivor	Naturligt slitage	Tjärstryks	1-2
	Hängränna samt takfall mot väster	Mossa	Rensas	Å
	Östfasaden	Syllvarv samt 1a bålvarv rötskadade	Slammas	1
	Norrfasaden	Omfattande algpåväxt, 5e samt 7e timmervarvet skadade	Borstas och slammas, ilusa nämnda två stockar	1
	Västfasaden mot söder	Syllstock rötskadad	Slammas akut, sedermera halvsulas eller byts ut helt	1-2
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.2 GENOMFÖRANDE

3.2.1 Checklista

Checklistan skall användas för att få en god överblick över respektive byggnads skick och behov av åtgärder. Kontrollen bör genomföras en gång per år.

Checklistan är uppdelad i ett antal rubriker. Varje byggnad redovisas separat, och på samma sätt som i skadeinventeringen kontrolleras byggnadens delar utifrån *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt*. *Byggnadsdel* berättar vilken del av byggnaden som skall kontrolleras. *Åtgärd* beskriver vilken typ av kontroll som skall göras. När kontrollen är utförd noteras detta med datum och signatur under *Kontroll utförd* och *Ansvarig kontrollant*.

Användningen av checklistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med vid kontrollen. Efter att respektive byggnad kontrollerats noteras detta i checklistan och signeras. Om kontrollen medför upptäckten av en skada som kräver åtgärd, noteras detta i *Åtgärdslistan*. Likaså noteras slitage som bedöms kräva normalt underhåll i åtgärdslistan. Underhållsåtgärderna skall inte noteras som akuta utan istället vara underlag för planering av framtida insatser. Detta förklaras närmare under följande rubrik, 3.2.2 *Åtgärdslista*.

Checklistan och skadeinventeringen följer till största del samma upplägg. Rubrikerna *Byggnadsdel* och *Åtgärd* svarar mot varandra men inte *Kondition* och *Prioritet* som saknas i checklistan. Under dessa rubriker redovisas byggnadsdelens skick vid inventeringstillfället, vilket ligger till grund för åtgärder och prioritet och redovisas därför inte ytterligare i checklistan. Även indelningen av byggnaden i *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt* följer skadeinventeringen. I checklistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

3.2.2 Åtgärdslista

Åtgärdslistan skall användas för att planera och genomföra åtgärder. De behov som upptäcks vid kontrollen enligt checklistan noteras på åtgärdslistan för att ge en bild av arbetets omfattning. På åtgärdslistan noteras såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. Under rubriken *Prioritet* anges om åtgärder skall vidtas akut, inom 1-3 år eller 3-5 år. Åtgärden kan även vara årligen återkommande och markeras då med ett Å.

Åtgärdslistan är, liksom checklistan, uppdelad i ett antal rubriker. Till skillnad från checklistan sammanfattas hela byggnaden under en lista för respektive byggnad. Den del som är aktuell för åtgärd noteras under *Byggnadsdel*. *Skada eller underhållsbehov* beskriver vad som skall åtgärdas. *Skadan noterad* berättar när noteringen gjordes. *Skadan noterad av* berättar vem som noterat skadan eller behovet. *Prioritet* beskriver inom vilken tid åtgärden skall utföras. *Myndighetskontakt* berättar om kontakt med berörd myndighet tagits för tillståndspliktiga åtgärder. *Föreslagen åtgärd* beskriver hur arbetet skall göras. *Åtgärd utförd av* berättar vem som gjort arbetet. *Slutbesiktning* berättar när arbetet avslutades. *Åtgärd besiktigad av länsmuseum* berättar om och när Stockholms läns museum besiktigat utfört arbete. I åtgärdslistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

Användningen av åtgärdslistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med i arbetet. Skador och underhållsbehov som upptäcks vid kontroll enligt *Checklistan* noteras då direkt på åtgärdslistan. Handlar det om underhållsåtgärder skall dessa ej noteras som akuta. Endast skador bedöms kräva akuta åtgärder, vilka givetvis kan

innefatta långt gånget eftersatt underhåll. Underhållsåtgärder anges istället med den tid inom vilken åtgärden skall vidtas, det vill säga prioritet 2 eller 3. I listan anges vilken byggnadsdel som avses samt när noteringen gjordes, därefter skall åtgärder planeras och utföras innan de slutligen besiktigas och stryks från listan. Detta gäller såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. *Kom ihåg att det är viktigt att berörda myndigheter kontaktas vid åtgärder som kräver tillstånd!*

Beskrivningen av *Skada eller underhållsbehov* samt *Föreslagen åtgärd* skall hållas kort och summarisk, mer utförlig beskrivning görs i projekteringen och dokumentationen av arbetet.

Åtgärdslistans upplägg är avsett att skapa en tydlig historik över utförda och ännu ej utförda åtgärder vilket gör det möjligt att se vad som gjorts eller skall göras, när det gjordes och av vem. Använda listor skall således sitta kvar i pärmen för att fungera som referensmaterial. Kopior av ifyllda åtgärdslistor skall efter avslutade arbeten skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholm.

Kom ihåg att fotodokumentera byggnadsdelen såväl innan som under och efter utförda arbeten!

3.2.3 Check- och åtgärdslistornas tillämpning

Listorna är skapade för att fungera som ett verktyg i underhållet av hembygdsgårdens byggnader. Genom att rutinmässigt gå igenom checklistans poster erhålls en god överblick över behoven av åtgärder, vilket möjliggör planering av arbetet i god tid. Dessutom undanröjs potentiella problem som en konsekvens av eftersatta underhållsåtgärder genom rensning av hängrännor, nedklippning av gräs och sly med mera. Listorna är också avsedda att fungera som dokumentation av utförda arbeten, något som gör att uppföljningen blir enkel och oberoende av vem som för tillfället är ansvarig för hembygdsgårdens skötsel.

Ambitionsnivån på arbetet med underhålls- och åtgärdsprogrammet bör vara hög, men utan krav på professionell kunskap. Det viktiga är att upptäcka och notera skador och behov för att undvika framtida problem. Formuleringarna i åtgärdslistan skall hållas korta och direkta. Utförligare beskrivningar görs av fackmän i nästa steg då arbetsinsatserna skall projekteras.

3.3 UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD

3.3.1 Rådgivning

Stockholms läns museum har som uppdrag att regionalt verka som rådgivande instans i frågor kring byggnadsvård. Rådgivningen är kostnadsfri vid ett första besök på museet men kan även göras per telefon beroende på omfattning. Detta är en möjlighet som väl bör utnyttjas i hembygdsföreningens arbete med underhållet av sina byggnader. I samband med utökade undersökningar av skador och behov enligt åtgärdslistan bör länsmuseum kontaktas för rådgivning. Museet kan även bidra med namn på företag med erfarenhet av kulturhistoriskt intressant bebyggelse då arbete skall utföras. Generellt bör länsmuseum ses som en tillgång och naturlig samarbetspartner i underhållsarbetet, med god inblick i allt från gårdens historik, lämpliga åtgärder och hantverkare till bidragsmöjligheter och lagstiftning.

Adress: Stockholms läns museum, Järnvägsgatan 25, 131 54 Nacka
Telefon: 08-586 194 00
Hemsida: www.stockholmslansmuseum.se

3.3.2 Projektering

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är till för att på ett tidigt stadium upptäcka behovet av nödvändiga insatser. Avsikten är att arbetet ska kunna planeras i god tid för att säkra finansiering och ett tillfredställande resultat. God framförhållning krävs också då vissa arbeten är bygglovpliktiga, vilket innebär att kommunen måste kontaktas. Det samma gäller om byggnaden är byggnadsminnesförklarad, då måste tillstånd sökas hos länsstyrelsen. Vid åtgärdernas utförande måste lämplig fackkunskap anlitas för en komplett åtgärdsbeskrivning. Detta måste ske då synbara mindre skador kan dölja större och allvarligare skador som inte kan upptäckas utan mer omfattande undersökningar.

Stockholms läns museum har ett stort kontaktnät med hantverkare runt om i länet. Hembygdsföreningen bör alltid begära in referensobjekt från hantverkare som kontaktas för kommande arbeten. Det kan vara lämpligt att låta fler än en firma bedöma och beräkna de kommande arbetena eftersom olika firmor kan bedöma åtgärderna på skilda sätt. Av den anledningen kan även slutsumman variera. Det är viktigt att se på de beräknade arbetenas omfattning, tid, material och metoder, och väga in detta i slutsumman.

God byggnadsvård präglas av långsiktigt tänkande, rätt metoder och material samt respekt för byggnadens värden och historien den berättar. Tänk på att vissa arbeten, exempelvis fönsterrenovering, omläggning av spåntak, murningsarbeten och målning, ofta är av stort intresse för allmänheten. Utnyttja dessa tillfällen för att arrangera workshops där deltagarna får lära sig hantverket samtidigt som de gör en insats för hembygdsföreningen. Likaså kan det vara en möjlighet att hålla öppet hus där såväl hembygdsgården som hantverket visas.

3.3.3 Finansiering

Generellt bör alla arbeten föregås av en väl underbyggd kostnadsberäkning. Större arbeten kräver kanske även att bidrag söks samt att flera entreprenörer tillfrågas. För att möjliggöra eventuell finansiering från någon stiftelse, kommunen, länsstyrelsen, staten eller EU måste kostnadsberäkningen och planeringen av arbetet göras med god framförhållning. Viktigt i

dessas sammanhang är att samtliga kostnader tas med i beräkningen; etableringskostnader, resor, eventuella traktamenten, städning, el, vatten, eventuella tilläggsarbeten med mera. Kom ihåg att som uppdragsgivare är hembygdsföreningen skyldig att kontrollera att det aktuella företaget innehar F-skattsedel. När beslut har fattats om vilket företag som skall utföra arbetet skall betalningsvillkoren tydligt framgå.

Stiftelser

Medel avsedda för kultur finns att söka från olika stiftelser. Stiftelsernas tillgångar och regelverk styr storleken på de medel som går att söka, vilket innebär skiftande möjligheter till utdelning. Stiftelsernas regelverk styr även vad som går att söka medel för, vilket medför att endast vissa kan bli aktuella för hembygdsföreningen. Information om vilka stiftelser som finns samt vilka regler som gäller fås hos länsstyrelsen, telefon 08-785 40 00, eller på internet www.stiftelser.lst.se. Även Sveriges hembygdsförbund har uppgifter om stiftelser med möjlighet för hembygdsföreningen att söka medel från. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på stiftelse.

Kommunala bidrag

Det finns inget gemensamt regelverk för hur bidrag till kommunernas föreningar skall fördelas, detta ansvar ligger på respektive kommun och ser därför olika ut. Bidragen är dock begränsade och delas oftast med övriga föreningar inom exempelvis idrotten. Uppdelningen av bidragen ser olika ut inom respektive kommun, men generellt prioriteras de löpande utgifterna såsom hyror, uppvärmning, underhåll, försäkringar, arrende, sophämtning, snöröjning, vaktmästeri etc. Bidrag till kostnadskrävande investeringar finns men dessa är starkt knutna till den ekonomiska situationen. För att få svar på rådande förutsättningar bör aktuell kommun kontaktas. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på typ av bidrag.

Statliga bidrag

Länsstyrelsen har bland annat som uppgift att fördela medel för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Dessa medel utgår från Riksantikvarieämbetet på central nivå och fördelas på landets länsstyrelser efter askande baserat på länets totala behov. Således konkurrerar hembygdsföreningen med privata fastighetsägare och föreningar över hela länet. Arbetet sköts av länsstyrelsens kulturmiljöenhet, som även ger information om förutsättningar och ansökan. Ansökan för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kan lämnas in under hela året. Länsstyrelsen har även som uppgift att fördela landsbygdstöd till områden utanför landets tätorter. Detta stöd är uppdelat på flera olika områden, avsedda att stödja odlingslandskapet såväl som landsbygdens övriga miljöer, vilket kan vara till gagn för hembygdsföreningen. Information fås hos länsstyrelsen.

Via Boverket är det möjligt att söka statliga medel för ickestatliga kulturlokaler och allmänna samlingslokaler. Dessa bidrag riktar sig mot standardhöjande reparationer, om- och nybyggnad, handikappanpassning med mera. Staten avsätter varje år en summa för ändamålet och ansökan skall lämnas in senast i september eller december beroende på bidrag. Mer information kan fås hos Boverket, telefon 0455-35 30 00, eller på internet www.boverket.se.

EU-medel

Olika program inom EU medför ekonomiska bidragsmöjligheter för hembygdsföreningen. Ansökan och kraven för att medel skall erhållas är dessvärre ofta omfattande vilket gör denna möjlighet betydligt mer komplicerad än övriga. Satsningarna är fleråriga och ger möjlighet till stora projekt som löper över 1-3 år. Information kan fås hos kommunens EU-samordnare eller länsstyrelsen. Datum för sista ansökan skiftar beroende på program.